

BESPREKINGEN.

CHARLES BENEULYN JOHNSON, *Sixty years in medical harness or the story of a long medical life*. (1865—1925). New-York. Medical-Life Press 1926. Geïllustr. 333 bldz.

Dit gemoedelijke verhaal van herinneringen en ervaringen, in een nagenoeg zestigjarige practijk als huisarts verworven, behandelt toestanden en gebeurtenissen, die voor de meesten onzer tot de geschiedenis behooren. Ondanks zijn onvolledige voorbereiding, herhaaldelijk door geldgebrek onderbroken, heeft dit voorbeeld van een degelijken huisdokter alle bezwaren van opleiding en practijk overwonnen en de veranderde inzichten, die elkaar onafgebroken vervangen, kunnen volgen en verwerken. Wanneer wij lezen, hoe machteloos onze oudere collega's stonden bij epidemieën van diphtherie en typhus, hoe gebrek aan inzicht in de oorzaak van infectieziekten, als malaria en kraamvrouwenkoorts, naast primitieve woningtoestanden en onverstand hunner patiënten iedere prophylaxis uitsloten, hoe vervoermiddelen en wegen alles te wenschen overlieten, lijkt het ons nauwelijks mogelijk, dat deze tijd nog zoo kort achter ons ligt. Wat er van het aanpassingsvermogen van schrijvers tijdgenooten werd geëischt, die achtereenvolgens zich in de anti- en de aseptiek moesten inwerken, zich aanpassen aan de daardoor mogelijk geworden ontwikkeling der chirurgie, op het gebied der infectieziekten bacteriologisch moesten leeren denken en allerlei nieuwe hulpmiddelen der diagnostiek en therapie moesten leeren toepassen, kunnen zij, die dit tijdperk niet hebben beleefd, zich nauwelijks voorstellen. Het feit, dat in 1871 nog in het Medical College of Ohio secties en operaties in hetzelfde amphitheater en op dezelfde tafel werden verricht, teekent de geweldige verandering; sinds dien tijd tot stand gekomen.

Ieder, die zich de eerste jaren uit zijn practijk herinnert, kan met den schrijver meevoelen, als hij zijn onbehagelijke gevoelens bij zijn eerste optreden als zelfstandig verloskundige of zijn verlegenheid bij de diagnose van ziekten, die niet kloppen met het schema uit de boeken, beschrijft. De voldoening van den bescheiden man, die zich, zonder het te zoeken, langzamerhand in aanzien en waardeering bij collega's en autoriteiten ziet stijgen, geeft een prettigen indruk van dezen practicus van de goede oude soort. Deze Amerikaanse „dagen van olim" verdienen ook in ons land gelezen te worden.

M. A. VAN ANDEL.

F. W. T. HUNGER, CHARLES DE L'ESCLUSE, CAROLUS CLUSIUS. *Nederlandsch kruidkundige, 1526—1609*. Met een kaart, vier portretten, twee platen buiten, en 199 afbeeldingen tusschen den tekst. 's-Gravenhage, MARTINUS NIJHOFF, 1927. Prijs / 18.—; in linnen / 20.50.

Als een herinnering aan de herdenking van CLUSIUS' 400ste geboortejaar, den 19den October 1926 te Leiden feestelijk herdacht, stelde HUNGER deze levensbeschrijving van den beroemden plant-

kundige, die de latere jaren zijns levens te Leiden sleet, samen. De Leidsche universiteitsbibliotheek heeft in den loop der jaren, geleid door een gelukkig gesternte, hetzij door vererving, hetzij door aankoop de hand weten te leggen op de schriftelijke nalatenschappen van wetenschappelijke grootheden. Op het gebied der plantkunde is zij de gelukkige bezitster van de briefwisselingen en geschriften o. a. van CHARLES DE L'ESCLUSE en van CHRISTIAN HENDRIK PERSOON (1755—1837) geboren te Kaapstad, leerling der Leidsche hoogeschool, geneesheer te Parijs en het toeval heeft gewild, dat beiden geleerden waren, die speciaal de mycologie tot het veld hunner studie kozen. Beide verzamelingen wachtten tot op heden op een ontginner, die deze rijke bronnen zou bewerken. Met CLUSIUS, hoewel reeds verschillende malen het onderwerp van detailstudie, ik herinner aan het belangwekkende werk van GY. ISTVANFFI, dat in 1900 te Budapest verscheen, werd thans een aanvang gemaakt door HUNGER, die voor het eerst het reuzenmateriaal in zijn geheel bestudeerde en tot grondslag maakte voor deze biographie. Collecties van dezen aard hebben een beteekenis, die de enger wetenschappelijke verre overtreft. Zij geven een overzicht van een tijdvak, waarbij het maatschappelijke en politieke leven een spiegel vinden, die een cultuur in vollen omvang saamvat en afbeeldt. En in welk een tijd, rijk aan geestelijke verwerkelijking, leefde CLUSIUS! Van huis uit melancholicus, ontevreden met het tegenwoordige, was hij steeds bezig het betere elders te zoeken. Wanneer hij in dezen tijd geleefd had, zou men hem nog een bereisd man kunnen noemen. In zeer vele opzichten rijk begaafd, hij was een keurig stylist, kende zeven talen, was beroemd om zijn vloeiend Latijn, een uitnemend cartograaf, vol van warme belangstelling voor wat de natuur opleverde, is zijn geestelijk erfgoed van een veelzijdigheid, die men slechts weinig aantreft. De schrijver leidt ons op onderhoudende wijze langs de vele steden en door de vele landen, die hij bezocht. Hij is er steeds op bedacht geweest door persoonlijk bezoek en onderzoek, de vele punten die in CLUSIUS' levensloop van een vraagteeken voorzien zijn, tot klaarheid te brengen. Het zou de grenzen eener bespreking verre overschrijden zijn wanneer wij hem hier volgden. In CLUSIUS' tijd was van een eigenlijke morphologie nog geen sprake; de plantkunde was een onderdeel der geneeskunde, daar zij alleen belangstelling inboezemde voor zoover de geneeskrachtige werking van belang was. Als zoodanig mag men hem gerust als den vader der plantenmorphologie beschouwen. Naast talrijke vertalingen, van welke de titelbladen zoowel van de oorspronkelijke boeken als van de vertalingen werden gereproduceerd, gaf CLUSIUS drie oorspronkelijke werken die zijn roem als plantkundige vestigden n.l. *Historia stirpium par Hispanias* (1576), *Historia stirpium par Pannoniam* (1583) en *Fungorum brevis historia* (1601). Deze werken deden hem de vraagbaak worden voor alle plantenvrienden in Europa, zoodat HUNGER het totaal der overgebleven brieven van en aan CLUSIUS op 1200 schat, van welke de universiteitsbibliotheek te Leiden 963 aan CLUSIUS gerichte brieven bevat. Tevens is CLUSIUS de groote propagandist geweest voor den

aardappel en heeft hij tot zijn verbreiding in Europa veel bijgedragen.

HUNGER's boek bevat ook enkele opmerkingen, die de geneeskunde raken. Het komt mij voor dat zijn diagnose (chron. nephritis) van BERNARD's ziekte (broeder van CLUSIUS) verkeerd is. Deze leed zeer zeker aan diabetes, waarop de eigenschappen zijner urine en zijn pyorrhoea alveolaris wijzen. Voorts danken wij aan CLUSIUS een der verhalen, die betrekking hebben op VESALIUS' laatste levensjaren en hetwelk CLUSIUS tijdens zijn verblijf in Spanje was medegedeeld door den Spaanschen grootzegelbewaarder CHARLES DE TISNACQ. Waar zooveel locale grootheden genoemd worden, had deze indirecte betrekking met den grooten ontleedkundige wel vermeld mogen worden.

Het komt mij voor, dat HUNGER's boek een groote aanwinst is voor de kennis van een onzer belangrijkste tijdperken en wij mogen den schrijver dankbaar zijn niet alleen voor de van liefde getuigende bewerking maar ook voor de uitstekende illustratieve verzorging. Niet alleen vindt men er de bekende portretten afgebeeld, ook bevat het boek nog facsimile's naar brieven o. a. zijn autobiographie, naar het eenig overgebleven exemplaar van CLUSIUS' *Stirpium Nomenclator Pannonicus* (1583) en naar zijn kaart van Spanje. Met verlangen zien wij de aangekondigde, aanvullende studiën betreffende den grooten plantkundige tegemoet.

F. M. G. DE FEIJFER.

MARIO POCE, *La chimica dell' età preistoricale preromana*.
Uitgegeven door den schrijver, Roma. 1926.

Dit boekje behandelt natuurlijk niet de nog niet als wetenschap bestaande chemie der vóór-historische en vóór-romeinsche menscheid, maar enkele empirisch gevonden technische bewerkingen, beschouwd als toepassingen van wat wij thans chemie noemen. Zoo de bewerking van verscheidene metalen, het inbranden (inbakken) van teekeningen op potten, het kleuren van weefsels, het balsemen van lijken. De behandelde onderwerpen zijn verre van volledig, en de behandeling is die van een dilettant. Van een scherpzinnig en helder dilettant. Van daar dat het boekje niet geleerd, maar dan ook niet dor of onverteerbaar is. Van den goeden smaak van den schrijver getuigen de talrijke uitstekende reproducties van allerlei mooie antiquiteiten, die iets of ook wel niets met het eigenlijke onderwerp te maken hebben. Voor een eerste vluchtige oriëntering is het boekje dienstig en leerrijk.

G. VAN RIJNBEEK.

EUGEN HOLLÄNDER, *Aeskulap und Venus*. Eine Kultur- und Sittengeschichte im Spiegel des Arztes. Propyläen-Verlag Berlin 1928. Geillustreerd. 4°. 488 bldz. Prijs geb. 40 mark.

Als laatste in de rij van prachtwerken, die HOLLÄNDER's naam in de geneeskundige wereld gevestigd hebben, ligt dit monumentale